

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ BUCUREȘTI

TEZA DE DOCTORAT

Doctorand: **Diana IONESCU**
(HÎRLAV-MAISTOROVICI)

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Valentina SANDU-DEDIU

București

2022

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ
BUCUREȘTI

ȘCOALA DOCTORALĂ

**MULTIPLE FAȚETE ALE INTERPRETULUI ÎN
SOCIETATEA CONTEMPORANĂ.**

**Studiu de caz: Sonatele pentru pian și vioară de
Wolfgang Amadeus Mozart**

Doctorand: Diana IONESCU
(HÎRLAV-MAISTOROVICI)

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Valentina SANDU-DEDIU

București
2022

REZUMAT

Analizând statutul social al interpretului contemporan am constatat că extinderea și varierea ariei sale de manifestare și influență se trasează și dincolo de domeniul artistic. Am devenit conștientă de diversele fațete sociale și artistice pe care le însumează astăzi un muzician și am dorit să actualizez profilul acestuia în noul context.

Conform *DEX Online*, termenul de *fațetă* provine de la cuvântul francez *facette* și se referă în mod figurat la fiecare dintre aspectele unei probleme sau ale unei lucrări care împreună alcătuiesc un ansamblu coerent. Așadar, am pus în discuție următoarele aspecte:

1. care sunt multiplele fațete ale interpretului contemporan?
2. cum se concretizează ele și care sunt manifestările lor ?
3. cum interacționează aceste fațete în conștiința publică dar și în cea personală a artistului ?
4. care sunt perspectivele de evoluție ale acestor fațete în viitor?

Răspunsurile la aceste întrebări contribuie la obiectivul lucrării, și anume acela de a clarifica posibilitățile de integrare ale muzicianului independent în contextul socio-artistic contemporan și de a anticipa modul în care acesta poate influența statutul muzicii clasice în viitor.

Wolfgang Amadeus Mozart este exemplul primului muzician/compozitor occidental independent. Spiritul antreprenorial, imaginativ și incapabil de servitute al lui Mozart a trasat modelul primului tip de antreprenariat muzical din istoria occidentală și premisele reformării statutului muzicianului în societate.

„Am putea să-l considerăm pe Mozart ca primul muzician complet independent, dar asta ar însemna a eticheta o împrejurare inevitabilă. Mozart era conștient de valoarea sa și nu-i plăcea ideea de a lucra pentru un singur patron. El avea sentimentul că trebuia să primească răsplăți și comenzi, deși nu era în stare, devenit adult, să cucerească favorurile princiare, după cum nu era capabil să-și conducă finanțele cu înțelepciune. Mozart și-a început viața la curtea arhiepiscopului din Salzburg, unde nu era decât un umil slujitor într-o lume a opulenței. De-a lungul vieții sale s-a străduit să-și cucerească independența față de o astfel de servitute.”¹

¹Yehudi Menuhin & Curtis W. Davis, *Muzica omului*, Editura Muzicală, București, 1984, p. 93.

Am selectat ca studiu de caz în domeniul interpretării muzicale un repertoriu cât se poate de clasic, în sensul literal al cuvântului, *Sonatele pentru pian și vioară de W. A. Mozart*, iar ca studiu de caz extra-muzical – propriul antreprenariat cultural în organizarea începând din 2015 a șapte ediții ale Festivalului Internațional de Muzică de Cameră și Arte *Vibrate!festival* la Brașov, Turda, București, Sfântu-Gheorghe, iar din 2021, a programului educațional *Muzica +* la Câmpina.

Acesta a presupus organizarea unui număr de peste 200 de evenimente în care am experimentat rolurile simultane sau alternante de interpret/organizator logistic/promotor/director artistic/responsabil financiar/ responsabil de voluntariat/ pedagog/ realizator de ateliere muzicale terapeutice pentru nevăzători, copii cu dizabilități, copii din centre de plasament/manager de proiect/autor de proiect/realizator de interviuri.

Pornind la cartea lui Daniel Barenboim *Everything is connected*², și încurajată cu umor de analogia lui Salvador Dali dintre tabloul *Dantelăreasa* de Vermeer și o căpățână de conopidă³, am încercat să concilies două lumi diferite: universul interpretului pur, preocupat de lumea sa interioară și exprimarea artistică, și universul omului contemporan ce trăiește într-o societate cu anumite cerințe și specificități.

Conceptul de *multi-tasking*, definitiv pentru omul modern, se manifestă alternând domenii foarte diferite de activitate, care cer din partea artistului un mare efort pentru a le putea integra. Intelectual, psihic și emoțional, trecerea dintr-un rol în celălalt nu este deloc ușoară pentru personalitățile concentrate pe propriul travaliu spiritual și artistic.

De aceea, prezenta lucrare dorește să ofere un ghid, o posibilă formulă de a găsi echilibrul între lumea artistică interioară și mediul social înconjurător, căruia de cele mai multe ori artistul i se adaptează cu dificultate. Cred că cei care au reușit sunt cei care au asimilat trecutul (istoric, cultural), pot astfel evalua prezentul cât mai nepărtinitor și se concentrează pe influențarea și creionarea viitorului, al lor propriu și al valorilor în care cred; cei care au devenit antreprenori, cei care au învățat ceea ce este de făcut, cum se face, și au trecut mai departe folosind aceste unelte pentru a-și manifesta creativitatea, imaginația și spiritul inovativ personal într-o societate democratică.

De foarte multe ori, istoria a fost salvată în derapajele ei ideologice și de incapacitatea de adaptare sau protestul artiștilor, dacă exemplificăm fie și numai rezistența culturală în Uniunea

² Daniel Barenboim, *Everything is Connected : The Power of Music*, Phoenix Publishing House, Phoenix, 2009.

³ Salvador Dali, *Jurnalul unui geniu*, Humanitas, București, 2001, p. 122.

Sovietică sau China. Obstinația cu care acei artiști au continuat să își păstreze reperele morale, etice și artistice într-o societate totalitară e cea mai bună dovadă a orientării creative către viitor.

Utilizarea formei de sonată ca model de structurare a tezei de doctorat nu este o asociere arbitrară cu sonatele în discuție, ci simbolizează dialogul istoric dintre ceea ce înseamnă condiția creativă a interpretului/muzicianului independent din secolul XVIII – **Expoziție: Tema 1**, și ceea ce este ea astăzi – **Expoziție: Tema 2** încercând să creioneze cam cum ar putea arăta ea în rapida evoluție tehnologică a secolului XXI – **Repriza și Coda în loc de concluzii**.

În expoziție am evidențiat rolurile interpretului în conexiune cu valențele muzicii. Expunerea rolurilor interpretului/muzicianului a avut în vedere evoluția statutului social al interpretului contemporan față de epoca mozartiană.

Materialul documentar al tezei a pus în lumină contextul social, politic și cultural din cele două perioade. Referirile la legislația actuală din România și Uniunea Europeană au permis o comparație ilustrativă cu condițiile sociale ale sfârșitului de secol XVIII.

Capitolul 2 al prezentei lucrări de cercetare, intitulat **Dezvoltare**, este o reasamblare concentrată pe studiu de caz, a câtorva idei enunțate în Capitolul 1, la care se adaugă focusarea pe materialul informativ specific celui muzical în discuție: analizarea integralei sonatelor și exemplificarea detaliată a strategiei interpretative de prezentare a unui recital cameral Mozart. **Repriza și Coda în loc de concluzii**, integrate în Capitolul 3, sunt o succintă dizertație asupra interacțiunii dintre cele două secțiuni și asupra rezultatului acestei interacțiuni.

În permanentă schimbare, istoria revelează noi fațete pe care fiecare generație le reactualizează. Dorința de a păstra valorile morale, spirituale și sociale, cucerite cu greu de civilizație, într-un context istoric incendiar ar trebui să fie o preocupare pentru fiecare fir de „trestie gânditoare” și responsabilă.

Apelul prezentei lucrări este de a nu risca pierderea reperelor etice definitorii pentru civilizația occidentală, prin neadaptarea sau adaptarea vicioasă la înveșmântările „la modă”.

Ce este necesar de fapt artistului contemporan nu este să fie în pas cu timpul, ci puțin înaintea lui. Dacă vrem să evităm derapajele etice și ideologice trebuie să știm cum să le prevenim și să le ocolim, iar trecutul este o hartă bună, care ne poate fi de folos pentru a păstra cu luciditate *aurea mediocritas*. Istoria ne poate ghida spre formule inovative de modernizare a valorilor fără a le pierde în parcurs.

Muzica și personalitatea lui Mozart sunt un punct de reper stimulant pentru civilizația europeană și pentru permanenta re poziționare a acesteia la nivel global. Pentru muzicieni, Mozart este poate cel mai înalt vârf artistic al artei sonore.

Triada dialectică a formei de sonată este adusă în discuție în această lucrare de cercetare, la nivel istoric, teza trecutului împreună cu antiteza prezentului generează o sinteză a ceea ce viitorul poate fi.

EXPOZIȚIA: TEMA 1& TEMA 2

TEMA 1: MULTIPLE FAȚETE MOZARTIENE

25 de fațete mozartiene sau Mozart Compendium

Investigații de muzicologie mozartiană se găsesc în *Dictionnaire Mozart*, coordonat de H.C. Robbins Landon⁴, publicat inițial la Londra sub titlul de *Mozart Compendium*. Acesta este caracterizat printr-o mare diversitate a perspectivelor de abordare a fenomenului Mozart, extrem de necesară în cazul unei încercări mai cuprinzătoare de cunoaștere a fațetelor acestuia. De aceea l-am utilizat ca instrument de ghidare către zonele de interes semnalate ca relevante. Articolele sunt semnate de 25 de autori care și-au demonstrat printr-o cercetare pertinentă competența în domeniile lor profesionale, așadar informațiile incluse în compendiu au fost punctul de pornire către aprofundarea unor subiecte pe care le-am considerat în consonanță cu propria mea cercetare⁵.

Articolele sunt dedicate conjuncturii muzicale și istorice a secolelor XVII-XVIII, înțelegerii aprofundate a omului Mozart, manuscriselor și surselor tipărite ale creației sale, nivelului de recepționare a muzicii mozartiene de-a lungul istoriei, definiției și caracterizării stilului său muzical și a practicilor de execuție adecvate acestuia. Inițiativa autorului H.C. Robbins Landon este binevenită în peisajul muzicologic plin de lucrări mai mult sau mai puțin documentate ce s-au dovedit ulterior incomplete, eronate, îndoielnice, sau ce oferă o perspectivă limitativă asupra compozitorului.

Compendiumul este împărțit în 15 capitole concentrate pe arii de cercetare. Am considerat utilă prezentarea sumară în cadrul tezei, a subiectelor abordate în acestea, pentru a creiona o imagine de ansamblu asupra arealului propriului meu travaliu de cercetare. Deasemenea m-am concentrat pe conceptul de instrumentist ca actor mozartian, integrând în cercetare aspectul dramatic al lucrărilor mozartiene instrumentale.

TEMA 2: FAȚETE ALE ROLULUI MUZICII ȘI INTERPRETULUI ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

⁴ H.C. Robbins Landon (edit.), *Dictionnaire Mozart*, Edition J.C. Lattes, Paris, 1990.

⁵ Cei 25 de autori sunt în ordinea apariției: Else Radant, Malcolm Boyd, Otto Biba, Andrew Steptoe, Michael F. Robinson, David Wyn Jones, David Humphreys, Clemens Höslinger, Julian Rushton, Phillipe A Autextier, Amanda Holden, John Stone, Albi Rosenthal, Cliff Eisen, Esther Cavett-Dunsby, Robert Levin, Roger Hellyer, Derek Carew, Alec Hyatt King, John Arthur, Patrick Gale, H.C. Robbins Landon, Peter Branscombe, Robin Stowell, Wolfgang Rihm.

- **Statutul interpretului contemporan**

Rolurile interpretului în societatea contemporană, aflată într-o dinamică fără precedent ce stimulează creativitatea și accelerează inovarea, se axează tot mai mult pe comunicarea interculturală, pe transmiterea de idei, semnificații și valori culturale în întreaga lume, iar o interconectare crescândă între diferite populații și culturi extinde și intensifică relațiile sociale.

În societatea contemporană, rolul interpretului nu se rezumă doar la actul artistic de redare a unei opere. Interpretul transmite mesajul artistic al operelor muzicale și are menirea de a fi formator al gustului artistic.

- **Fațete ale interpretului în societatea contemporană. Rolul proactiv în educația muzicală**

Ca formator al gustului artistic, interpretul de muzică clasică reprezentativ pentru lumea contemporană devine conștient că, pe lângă atingerea excelenței în realizarea artistică a operelor muzicale, contează tot mai mult identificarea mijloacelor și modalităților eficiente de comunicare pentru contextul cultural specific fiecărei comunități sau categorie de public țintă căruia se adresează.

Deci, pentru interpret, muzica reprezintă materia primă pe care trebuie să o comunice publicului într-un produs potrivit (atelier de educație muzicală, concert, recital, înregistrări etc) iar în acest sens el trebuie să identifice posibilitățile de adresabilitate către un public țintă, având în vedere diversele aspecte prin care muzica influențează viața cotidiană, și cum să își asume mai multe tipuri de roluri.

Tot mai mulți interpreți își reunesc eforturile pentru a înființa grădinițe și școli private de muzică, sau a oferi îndrumare elevilor dornici să atingă excelența în muzică, ținând masterclass-uri în cadrul organizat al unor festivaluri, concursuri sau programe educaționale susținute de mediul privat. Educația muzicală este în ascensiune pe multe platforme din mediul online, iar o îndrumare competentă a elevilor i-ar crește eficiența, de aceea multe fundații culturale din lume, susținute de interpreți renumiți, au apelat la *IT-iști*, pentru a lansa pe aceste platforme motoare accesibile de căutare care să îi conducă pe elevi la un material cât mai relevant. De exemplu, acum se pot descărca de pe internet programe de compoziție de diverse complexități, sau se poate lucra pe ele online.

Interpretul ca propriul manager

*Just as you set time aside each day for practice, you will need to equally set time aside to manage your business affairs.*⁶

⁶ Bernhard Kerres & Bettina Mehne, *Be your own Manager, A career Handbook for Classical Musicians*, Tenaia Management Ltd, London, 2017

Pornind de la una dintre cele mai profesionist și detaliat alcătuite lucrări de specialitate în materie de management artistic personal, am rezumat câteva abilități și responsabilități ce au devenit necesare interpretului contemporan. *Be your own Manager. A Career Handbook for Classical Musicians* este deja integrat în programa unor universități de prestigiu (Mozarteum Salzburg, Guildhall School of Music and Drama London, Juilliard School of Music New York).

- **Strategia carierei artistice**

Alocarea timpului fizic pentru studiul instrumentului și perfecționarea interpretării este completată de investiția în strategia de prezentare a rezultatului artistic. Cele două elemente, departe de a se submina unul pe celălalt, pot, atâta vreme cât sunt ambele realizate cu seriozitate și profesionalism, să se potențeze reciproc. Este adevărat că esențială în această privință este în primul rând o bună pregătire profesională artistică, dar și o foarte concentrată organizare a timpului și atenției.

Managementul carierei a fost pe parcursul istoriei realizat diferit, în funcție de instinct, sfaturi sau sensibilități personale, de către toți artiștii (a se vedea, în cazul lui W. A. Mozart, preocuparea neobosită mărturisită mai ales în scrisorile către tatăl și managerul său de încredere). În ziua de astăzi, această fațetă a interpretului a luat o amploare fără precedent, necesitând o investiție de timp și atenție mult sporită față de secolele trecute. Piața artistică extrem de diversă a devenit foarte competitivă și, chiar în cazul carierelor deja bine conturate, captarea atenției marelui public, asaltat de oferte culturale, este de multe ori dificilă și necesită o strategie eficientă, mult mai sistematizată decât în trecut.

Strategia, chiar în cazul pianiștilor consacrați ce beneficiază de o întreagă echipă de management și marketing – ca Martha Argerich, Daniel Barenboim, Radu Lupu sau Evgeni Kissin – se alcătuiește întotdeauna cu participarea activă a acestora la toate nivelurile decizionale.

Managerii Bernard Kerres și Bettina Mehne oferă o perspectivă de ansamblu asupra managementului carierei muzicale și rolului interpretului în gestionarea acesteia. Ținând cont de cerințele actuale ale unei societăți din ce în ce mai dinamice, autorii recomandă reprezentarea cât mai cuprinzătoare a abilităților interpretului prin alcătuirea și sistematizarea unei cariere multidisciplinare, a unei „cariere de portofoliu”.

Acest tip de carieră este cel mai des întâlnit la muzicienii contemporani și presupune capacitatea și disponibilitatea lor de a îngloba o multitudine de fațete artistice: de exemplu, pentru un pianist, ar însemna abilitatea de a susține recitaluri solo, camerale, de acompaniament, concerte ca solist cu orchestra, concerte cu orchestra în calitate de interpret

dar și de dirijor, susținerea de cursuri de pian - fie ca profesor permanent, fie în formula modernă de masterclass, mentoriat artistic, realizarea de spectacole sincretice în rol de pianist dar și de regizor etc.

Avantajul carierei de portofoliu, sau a carierei multidisciplinare, este versatilitatea și adaptabilitatea la piețe de desfacere diferite, în regim simultan. Din multe puncte de vedere, imaginea unei cariere de portofoliu este similară cu aceea a cântatului polifonic. Dacă în secolul XX a fost încurajată de către casele de impresariat artistic abordarea unei cariere de tip „monodie acompaniată” – o abilitate/activitate principală și una sau mai multe activități secundare cu rol acompaniator (cu exemple celebre ca Vladimir Horowitz, Arturo Benedetti Michelangeli, Artur Rubinstein, Jascha Heifetz, Issac Stern, Wilhelm Furtwangler, Herbert von Karajan) –, în secolul XXI a devenit mai importantă capacitatea interpretului de a-și manifesta o multitudine de abilități și de a se prezenta sub forme cât mai versatile la un nivel similar de profesionalism și implicare: „stil polifonic”. Desigur că, în funcție de pregătirea profesională a fiecărui interpret, fizionomia carierei sale de portofoliu va arăta diferit, și tocmai în acest aspect rezidă avantajul și identificarea/crearea/ promovarea *Unique Selling Point*⁷- al fiecăruia.

DEZVOLTARE –

INTEGRALA SONATELOR PENTRU PIAN ȘI VIOARĂ DE MOZART / STRATEGIE DE ALCĂTUIRE A UNUI RECITAL INTEGRAL MOZART

Studiul de caz s-a materializat prin realizarea la Brașov a proiectului *MozartOn 2019*⁸ - ce a pornit de la ideea de „flow”, flux muzical continuu prezent în toată creația mozartiană și datorat poate și ușurinței sale formidabile de a compune, interpreta, dirija. Acest concept ne-a inspirat în crearea unui eveniment al cărui titlu să reprezinte un simbol al ideii de continuitate, efort, performanță.

Am asociat numele fiecărui eveniment/recital cu locuri reprezentative ale maratonului muzical pe care Mozart a reușit în scurta sa existență să-l întreprindă în turneele prin Europa, iar programul fiecărui concert a cuprins sonatele compuse și/sau interpretate în anumite centre muzicale de referință pentru cariera sa.

Începând cu Viena, centrul muzical în care a compus cele mai apreciate capodopere și în care a petrecut cea mai mare parte a maturității, am continuat cu Salzburg, orașul natal;

⁷ *Unique Selling Point*(USP) a fost tradus în românește în funcție de diferite contexte ca *Punct de Vânzare Unic* sau *Punct de Valoare Unică* (PUV), în acest referat am optat pentru utilizarea variantei originale în lb. engleză.

⁸ Prezentat publicului sub titlul de *MozartOn*, maratonul a constat din interpretarea pe instrumente moderne a tuturor celor 24 de Sonate pentru pian și vioară pe parcursul a trei zile în cadrul a 5 concerte. Inițial, maratonul a fost gândit pentru cinci spații diferite de concert dar, datorită limitărilor impuse de prezența unui pian corespunzător calitativ, am optat pentru reducerea numărului de spații de concert la trei, în favoarea calității concertelor.

Mannheim, orașul de reședință al primei sale pasiuni, soprana Aloysia Weber și al viitoarei soții, Constanze; Paris, orașul martor al tragediei morții mamei sale dar și al primelor turnee ale copilului minune, și Haga, orașul unde a fost întâmpinat întotdeauna cu prețuire și ospitalitate dar și locul în care a compus Sonatele KV 26-31 pentru pian și vioară.

În acest demers am adoptat o macro-strategie de planificare, organizare și realizare în etape a proiectului ca un eveniment cultural concentrat pe comunicare și dialog creativ cu publicul participant la festival. De asemenea, am stabilit o micro-strategie de alcătuire și concepere a fiecărui recital pe baza studiului și analizei materialului muzical și al cercetării artistice. Pe parcursul realizării interpretative a integralei, au existat câteva preocupări majore. Având în vedere că este vorba despre o serie de 24 de lucrări scrise în contexte istorice diferite, iar tentația generală a interpreților când realizează o integrală este de a uniformiza întrucâtva diversitatea materialului, ne-am concentrat pe :

- păstrarea individualității proprii a fiecărei lucrări, dar și contextualizarea acesteia ca parte a unui întreg în care fiecare sonată este valorificată indiferent de proporții sau diferențe legate de perioada de creație ;
- versatilitate timbrală corespondentă tipologiei personajelor identificate;
- viteza de reacție în schimbarea rolurilor deduse din scriitură (solist virtuoz, acompaniator, solist vocal, instrument de orchestră, ansamblu orchestral);
- poziționarea sonatelor într-un întreg unitar coerent, fără derapaje stilistice.

Ideea că toate sonatele sunt scrise de Mozart dar nu toate trebuie să sune la fel, poate fi considerată ca ceva de la sine înțeles, însă nu este ușor de realizat. Capcanele repetabilității și ale uniformizării sunt destul de numeroase, mai ales în privința ornamentării sau a dinamicii de tip ecou (*f-p*).

Datorită materialului extrem de fin variat, fiecare grup de sonate și apoi fiecare sonată în parte necesită adoptarea unei timbralități diferite, adaptate unei narațiuni diferite, indiferent de lungimea textului. Pianul, mai mult decât vioara, a fost conceput ca recipientul unui material muzical extrem de dens și minuțios notat, în mod special în privința articulației. Micro-dinamica reclamată de articulația partiturii pianistice și de menținerea dialogului bine proporționat cu vioara a necesitat numeroase eforturi de adaptare atât la pianul modern, cât și la tipul de concert susținut (live cu public, live online, sau înregistrare).

- **Tehnici din arta dramatică adaptate interpretării instrumentale**

Gestul psihologic (GP), este o tehnică de exprimare a originalității în interpretare prin determinarea prealabilă a elementului de unicitate a personajului.

În cazul *Sonatelor pentru pian și vioară* de Mozart două elemente pot fi aduse în discuție privind această tehnică: gestul psihologic ca trasătură definitorie specifică partiturii pianului/viorii, și gestul psihologic ca trăsătura definitorie a personajelor sonatei (temele principale din părțile sonatei, elementele esențiale ale dialogului muzical, superioare procesului de realizare a lor în tehnica specifică fiecărui instrument în parte). Clarificarea diferențelor și interacțiunii dintre cele două tipuri de gesturi psihologice este esențială pentru buna realizare a unei interpretări veridice și autentice, în sensul de concordanță cu stilistica implicită a textului muzical.

În sonatele de copilărie (KV 6-KV 31), GP-urile ale fiecărui instrument sunt mult mai clar delimitate, spre deosebire de sonatele de maturitate în care preluarea elementelor definitorii între cele două instrumente, conduc la construirea mult mai intimă a unui GP comun.

În cadrul dialogului dramatic al sonatelor mozartiene există doi vectori principali: pianul – în ansamblul partiturii sale, pianistul interpretează, joacă rolul acordat actorului „pian” – și vioara, integrată ca un rol vertical, de sine stătător, cu o individualitate sonoră clar determinată. Pe lângă planul rolurilor verticale pian & vioară, există un plan al narațiunii care este orizontal. El încorporează și alternează într-o formă de dialog cele două instrumente, de data aceasta ca actori complementari în interpretarea personajelor tematice.

În cazul planului orizontal, prioritară este dialogarea conjunctă dintre cele două instrumente și contribuția lor la crearea personajelor/temelor piesei. Personajele sunt în acest caz temele muzicale care, prin transformările și interacțiunile lor cu alți factori ai materialului muzical, se transformă, dezvoltă, au un parcurs, un traseu psihologic rezultat din îmbinarea elementelor armonice, melodico-ritmice ale celor două instrumente. Avem de-a face cu un teatru vertical în cadrul teatrului orizontal. Doi actori deosebiți (pianul & vioara) interpretează rolurile desemnate de dramaturgia piesei alese. Ei împreună creează personajele piesei, într-o regie căreia cele două individualități trebuie să îi devină subordonate, pentru a-i fi fidele. Practic, este vorba despre subordonarea instrumentalității și a personalității proprii, regiei piesei.

Determinarea factorilor comuni din colaborarea celor doi instrumentiști, în vederea realizării personajelor tematice dintr-o mișcare de sonată, sau a întrepătrunderii melodico-ritmice a unei duble cadențe improvizatorice, constituie punctul de plecare. Pentru a putea distinge și caracteriza diferențele dintre personaje, trebuie început prin a identifica punctele lor comune, de convergență. Putem discuta de o interpretare subordonată și în permanentă concordanță cu regia piesei realizată sub forma unui dialog al celor două personaje instrumentale.

În concluzie, cei doi actori care interpretează piesa în fața publicului acționează pe două niveluri, cel al interacțiunii dintre ei ca parteneri scenici și cel al „jocului ” comun al personajelor din piesa redată. Pentru acest dublu rol (de instrumentist și de co-creator de personaje) fiecare muzician are nevoie de o pregătire și conștientizare a pregătirii, anterioară actului artistic.

Personajele mozartiene sunt o rezultată a liniei muzicale proprii și a comentariilor orchestrale. Scriitura orchestrală conține personajele operei prin integrarea perfectă a elementelor definiții ale acestora și prin dialogul ce contribuie la caracterizarea trăsăturilor acestor personaje. Un exemplu clar este intonarea motivelor ce le caracterizează (GP-uri specifice) de către anumite instrumente, spre exemplu în *Le nozze di Figaro*, personajul tematic al Rosinei este alăturat clarinetului (aria *Porgi amor*), cel al lui Figaro fagotului (Duetul *Si madama ti chiama*, aria *Non piu andrai*), al Susannei oboiului și al lui Cherubino flautului (aria *Voi que sapete*), al Contelui Almaviva, cornului (*Se vuol ballare signor contino*). Inventivitatea timbrală a lui Mozart este vecină perfecțiunii în această capodoperă descrisă de Paul Johnson ca „întruchiparea firii emoționale a lui Mozart”, care a transformat piesa originală a lui Beaumarchais, într-o „narațiune comică a iertării, a reconcilierii și a mulțumirii finale”⁹.

Modalitățile de interpretare a creației mozartiene au trecut prin transformări radicale pe parcursul ultimului secol. Dacă la începutul secolului XX muzica sa, mai ales cea pentru pian, era privită de instrumentiștii virtuozii ca prea puțin lipsită de interes și generatoare de apreciere și succes din partea publicului, în a doua jumătate a secolului XX se petrece un fenomen de recontextualizare, în sensul evoluției gustului publicului spre o mai profundă cunoaștere a stilului. Descoperirile făcute cu ajutorul noilor posibilități de investigație în materie de tehnologie, utilizată de muzicologi și experți grafologi deopotrivă, a făcut ca preferințele publicului și ale specialiștilor pentru autenticitate și utilizarea materialelor muzicale originale, fără adnotări editoriale, să fie stimulat aproape până la obsesie. Interpretările „informate istoric” au produs pentru o lungă perioadă de timp, multiple viziuni interpretative cu tentă de „muzeu”.

Evident că moda reutilizării instrumentelor baroce este folositoare și poate încă să aibă un cuvânt important de spus în redescoperirea unui tip de estetică relevant pentru societatea de astăzi; cu toate acestea, păstrarea unică a acestui element poate fi în detrimentul transmiterii esențialului stilistic mozartian, și anume al gradului extrem de ridicat de adresabilitate emoțională. Regăsirea emoțională a omului modern în muzica lui Mozart se petrece în mod

⁹ Paul Johnson, *Mozart. O viață*, Editura Humanitas, București, 2015, p. 99.

spontan datorită subtilității compozitorului în creionarea parcursului psihologic al personajelor și implicit al materialului muzical. Publicul se regăsește cu ușurință în personajele muzicii mozartiene, așa cum peste veacuri continuă să se regăsească în tipologiile creionate de Molière sau Shakespeare.

REPRIZA

Interpretul ca antreprenor și manager

Interpretul are două ținte: atingerea excelenței în muzică și managerierea adecvată a rolurilor pe care le poate îndeplini în transmiterea acesteia, în funcție de obiectivele proiectului în care este implicat. În vederea experimentării diverselor roluri de manifestare artistică sau a celor sociale complementare acestora, și a expunerii rezultatelor cercetării multiplelor fațete ale interpretului contemporan, am creat trei proiecte ce s-au materializat într-un număr de nouă concerte. Repertoriul acestora a fost integral alcătuit din cele 24 de Sonate pentru pian și vioară de Mozart, ce reprezintă studiul de caz al temei de cercetare. Aceste proiecte au fost realizate pe parcursul anilor 2018-2019.

Debutul proiectelor a avut loc pe 7 octombrie 2018, la Parohia Sf. Nicolae din Slobozia, și s-a intitulat *Mozart și Îngerii. Recital cameral și expoziție de pictură pe sticlă*. Acesta a constat în interpretarea Sonatelor în mi minor KV 304, la major KV 305, re major KV 306, do major KV 296 și si bemol major KV 378 într-un cadru muzeal și religios inedit și a avut ca public țintă membrii parohiei și ai comunității locale.

Sinestezia generată de alăturarea picturilor pe sticlă, realizate de artista plastică câmpineană Amalia Suruceanu, cu muzica lui Mozart a condus la obținerea unui efect înălțător. Inspirată de celebrul citat al lui Karl Barth (1886-1968) – „Nu sunt foarte sigur dacă îngerii cântă doar Bach când îl laudă pe Dumnezeu; știu însă că *en famille* cântă Mozart”¹⁰ (), artista Amalia Suruceanu a pictat cele zece chipuri de îngeri inspirate de muzica sonatelor, potențând astfel atmosfera intens pozitivă generată de recital, prin imaginile creative și subtil religioase. Am dorit să fie un exemplu de transformare a tradițiilor și de reactualizare a lor. Alături de Vlad Maistorovici am cântat pe instrumente moderne și am optat pentru o variantă de interpretare cu un pronunțat caracter romantic. Picturile au fost realizate printr-o tehnică proprie artistei, folosind culori decorative cu efect de marmorare și respectând regulile iconografiei tradiționale ortodoxe doar în spirit.

¹⁰ „Whether the angels play only Bach in praising God I am not quite sure; I am, however, that *en famille* they play Mozart”. David Cairns, *Mozart and his Operas*, Penguin Books, London.

Am conceput acest concert caritabil ca un prim eveniment dedicat familiarizării publicului larg cu muzica de cameră și cu muzica lui Mozart. S-a dovedit un mare succes, ceea ce ne-a confirmat importanța recontextualizării unei muzici scrise acum aproape 250 de ani, pentru a o menține relevantă fără a-i altera conținutul. Invitații alcătuiți dintr-un public foarte divers, de la prelați ortodocși, oameni de afaceri, copii cu vârste cuprinse între 5-14 ani, persoane cu dizabilități, adolescenți, au considerat binevenită alăturarea contextului religios ortodox de muzica mozartiană, extrem de provocatoare și în același timp foarte potrivită cu spiritul repertoriului.

Din acest punct de vedere, ca muzicieni, ne-am asumat, pe lângă rolul de artiști, pe cel de organizatori și am contribuit din punct de vedere social la integrarea prin evenimente culturale a membrilor comunității locale.

Următoarele trei evenimente/proiect, derulate începând cu 8 ianuarie 2019, au fost concepute în special pentru membrii comunității germane, dar și pentru publicul larg invitat la evenimente, și au avut loc la Deutsches Jugendforum Kronstadt pe parcursul a cinci luni. Aceste trei concerte cu un pronunțat rol educativ au fost organizate în colaborare cu Forumul German Brașov. Împreună cu lingvista brașoveană Petra. A. Binder, asistent cultural la Forumul German Brașov, am alcătuit un program relevant pentru evoluția istorică a sonatelor mozartiene, cu accent pe evoluția rolurilor acordate celor două instrumente.

Dialogul mozartian, ce pornește în sonatele de copilărie de la un quasi-monolog al pianului acompaniat de vioară și se dezvoltă mai ales în ultimele lucrări până la un adevărat discurs realizat de doi parteneri cu contribuții egale, a fost evidențiat de scrierile pe această temă realizate de Petra Binder pentru invitați. Contextualizarea și prezentarea lui Mozart a fost astfel extrem de reușită, publicul participând activ la înțelegerea mai profundă a fenomenului mozartian. Am selectat un minim de trei sonate per concert, care să ilustreze cele trei perioade de compoziție – copilărie, adolescență, maturitate – și le-am alăturat marcând legăturile tonale dintre ele. De asemenea, am juxtapus discursului muzical explicații despre istoria sonatelor, alcătuirea lor, caracteristici generate atât în scriitură cât și în interpretare de evoluția instrumentelor, noțiuni despre ornamentație și improvizație, citate din scrisorile lui Mozart sau texte menite să inspire publicului înțelegerea și dragostea pentru muzica lui Mozart. Prin cele trei concerte/spectacol oferite am recreat și trăit alături de public atmosfera intimă a muzicii de cameră și a valorilor culturale clasice emane de aceasta. Muzica și arta oratorică s-au întrepătruns astfel într-o simbioză fericită, potențându-și efectele reciproc.

Cel de-al treilea proiect a fost *Maratonul Mozart*, realizat la Braşov în cadrul Festivalului TamTam 2019. Acesta a avut loc în perioada 26-28 iulie 2019 și a necesitat o pregătire specială de mai bine de 4 luni. Prezentat publicului sub titlul de *MozartOn*, maratonul a constat din interpretarea pe instrumente moderne a tuturor celor 24 de Sonate pentru pian și vioară pe parcursul a trei zile, în cadrul a cinci concerte. Inițial, maratonul a fost gândit pentru cinci spații diferite de concert dar, datorită limitărilor impuse de prezența unui pian corespunzător calitativ, am optat pentru reducerea numărului de spații de concert la trei, în favoarea calității concertelor.

Idea maratonului a pornit de la studiul instrumental al sonatelor, pe care le-am învățat „dintr-o suflare”, într-un timp foarte scurt, mai întâi la clavecin apoi la fortepiano și abia la final la pian. Beneficiind de instrumente corespunzătoare oferite de Centrul Multicultural al Universității Transilvania Braşov, am avut ocazia să colaborez cu claveciniștii Petra Somlai și Steffen Schlandt, care mi-au dezvăluit multe fațete ale practicii interpretării istorice mozartiene. De asemenea, ideea de flux muzical continuu prezent pe diverse planuri în toată creația mozartiană, a inspirat crearea unui eveniment cu tentă atletico-artistică. Îmbinarea dintre muzică și sport a fost în cazul *Maratonului Mozart* extrem de bine primită de public.

Alături de violonistul Vlad Maistorovici, am parcurs cele 24 de lucrări pornind invers cronologic, cu ultimele sonate. Concertele au avut loc în trei locuri reprezentative pentru viața culturală a Braşovului: Centrul Multicultural al Universității Transilvania, Muzeul *Casa Mureşenilor* și Piața *George Enescu*. Am dorit să prezentăm o parte din acest repertoriu și într-un cadru informal, în aer liber, și de aceea am optat pentru realizarea ultimului concert *outdoors*.

Traseul *Maratonului* a început la Centrul Multicultural, vineri 26 iulie, având ca punct de pornire oraşul *Viena* și au fost prezentate ultimele patru Sonate compuse de Mozart în capitala austriacă: KV 547, KV 526, KV 481, KV 454. Al doilea punct al traseului a continuat sub titlul *Viena* la muzeul *Casa Mureşenilor*, sâmbătă 27 iulie, și a conținut alte trei Sonate vieneze: KV 380, KV 377, KV 376. Traseul nr. 3 al *Maratonului* s-a conturat din nou la Centrul Multicultural, pe 27 iulie, cu titlul *Viena-Salzburg- Mannheim* și a cuprins Sonatele KV 379, KV 378, KV 296, KV 306, KV 305, compuse de Mozart pe parcursul șederii sale în respectivele orașe. Traseul nr. 4, *Paris-Mannheim* a ilustrat Sonatele KV 304-301 revenind la Centrul Multicultural, iar Traseul nr. 5 *Haga-Paris* a avut loc duminică 28 iulie, în aer liber, în Piața *George Enescu*, încheind *Maratonul Muzical Mozart* cu cele 10 Sonate compuse în copilărie (KV 31-26 la Haga și KV 9-6 la Paris).

Maratonul și-a asumat mai multe roluri:

- educativ (de a prezenta în mod profesionist și coerent ca viziune interpretativă, integrala *Sonatelor pentru pian și vioară de W.A. Mozart*;
- social/caritabil (alături de Asociația Culturală *Art Respect* a avut scopul strângerii de fonduri, prin donații, în vederea oferirii unei oportunități de pregătire specializată și complexă în domeniul artistic muzical unui grup de 10 tineri talentați, cu palmares bogat în acest domeniu și cu potențial și dorință de realizare continuă);
- social/ integrativ (publicul țintă al maratonului a vizat categorii sociale diverse, cu accent pe categoriile cu dificultăți de integrare);
- cultural (de reactualizare a actului interpretativ prin prezentarea repertoriului cameral clasic în contexte noi și accesibile);
- motivațional (de angrenare a publicului larg, descurajat de dificultățile întâmpinate în receptarea repertoriului clasic, în competiția depășirii propriilor obstacole și limite de receptare).

La final, „maratoniștii” din public care au parcurs alături de noi traseele muzicale mozartiene au fost recompensați cu medalii *MozartON*, realizate special pentru eveniment de artiștii brașoveni.

- **Mozart în Metaverse**

Metaverse este o nouă platformă derivată din compania Facebook, și promovată de Mark Elliott Zuckerberg¹¹, ce oferă participanților posibilitatea să aibă acces în formatul virtual preferat, la un concert ce conține un artist virtual. Bazat bineînțeles pe artiști reali și pe interpretări reale ale pieselor, modalitatea de comunicare este cea care generează schimbările. Ideea de Mozart în *Metaverse* a venit din dorința de a căuta și actualiza permanent posibilitățile de prezentare ale acestui repertoriu.

*MozartBeats NFTunes*¹² este un *blockchain*¹³ de Async Art, care a realizat la Viena prima piesă mozartiană în lumea virtuală. Cei patru interpreți sunt membrii ai orchestrelor vieneze Vienna Symphony, Strauss Capelle și Volksoper și au înregistrat *Eine Kleine Nachtmusik* alături de variațiuni vizuale Stem (3D) care se pot schimba în funcție de cum decurge materialul muzical sau de cum preferă auditorul. Produsul finit este licitat și cei mai generoși cumpărători pot avea variante exclusive personalizate.

¹¹ Mark Elliott Zuckerberg, n. 14 mai 1984, magnat al universului mediatic, multimiliardar american, fondator al Meta Platforms, platforme de comunicare virtuală.

¹² <https://async.market/featured/mozartbeats>, site accesat la data de 30.08.2022.

¹³ „blockchain este o listă de înregistrări sau date care sunt conectate și securizate cu ajutorul criptografiei” <https://crypto.ro/educatie/ce-este-blockchain-si-cum-functioneaza/>, site accesat la data de 30.08.2022.

Pentru a realiza un produs muzical în *Metaverse*, interpretul sau interpreții își pot crea avataruri. *Avatar* este o denumire extrasă din religia hindusă ce definește metamorfozele succesive ale unei ființe. Avatarurile create în *Metaverse* sunt personajele principale ale evenimentului, adică artiștii care interpretează și publicul care dorește să participe la concert. Avatarurile preiau mimica și gesturile noastre caracteristice și devin alter ego-urile noastre virtuale. În *Metaverse* putem vorbi despre o realitate mixtă în contextul în care elemente din mediul digital sunt suprapuse cu cele din realitatea fizică. Ideea este de a depăși stagiul de efecte vizuale către conceptul de realitate augmentată. Cu ajutorul ochelarilor și a programelor specifice putem să ne „transpunem” în sala de concert, sau chiar printre artiști, care altfel se pot afla la mii de kilometric distanță. Interacțiunea personală cu artiștii care performează este bineînțeles reglementată, ca și termenii legali de protejare a identității reale a participanților și a datelor personale.

Gestul Psihologic poate fi mult augmentat vizual în realitatea virtuală, spre exemplu dacă un anumit fragment muzical comportă elemente ale GP-ului orchestral, muzicianul poate selecta imagini 3 D cu instrumentele care ar interpreta fragmentul și le poate integra în concertul live în timp real. De asemenea, poate include în pachetul de vânzare al piesei opțiunea pentru ascultător de a auzi liniile melodice respective interpretate de alte instrumente sau voce (*programmable music*). În cazul GP-ului personajelor (temelor tip), poate integra imagini în mișcare cu personajele mozartiene imaginate (Donna Anna în fuga de Don Giovanni din actul 1, Imaginea Comandorului, Osmin în dialogul din actul I cu Belmont, dialogurile Figaro & Susanna, Rosina în aria *Porgi Amor* din actul 2 etc.).

Jocul dedublării, al reprezentării personalității virtuale este pe cât de atractiv și amuzant, pe atât de periculos. E puțin probabil ca această nouă opțiune de alterare a realității fizice să nu lase urme în modalitatea de raportare la identitatea fiecărui individ.

Pe de altă parte, ideea creionării unor conjuncturi virtuale care altfel cu mare dificultate ar putea fi realizate la același nivel de performanță în formatul fizic (spre exemplu setarea concertului într-o încăpere decorată în stilul specific epocii mozartiene, sau suprapunerea în timpul concertului a imaginilor considerate sugestive de interpreți, modalitățile în care putem alege să creionăm aparițiile tematice și sugestiile ale personajelor reprezentate de teme) rămâne seducătoare. Practic, într-un concert virtual avem posibilitatea să realizăm propriul nostru film în care prezentăm în rol de interpret, regizor sau actor, imaginea pe care ne-am format-o despre piesele respective. Poate fi o variantă extrem de atractivă pentru ambele părți implicate, în sensul că artiștii interpreți își pot vedea „visul cu ochii”, adică pot fi martori la realizarea întregului scenariu pe care l-au imaginat în construcția interpretării. Pentru public, este o

variantă cu mult mai ușor de asimilat datorită ajutorului în timp real dat de partea vizuală. Fidelitatea publicului vis-à-vis de reprezentările vizuale poate contribui mult la disponibilitatea acestuia de a se bucura de muzica clasică, care, contrar părerilor limitative generale, nu este irelevantă și plictisitoare. Concertele virtuale ar putea repune în discuție condiția de „Cenușăreasă” a muzicii clasice în materie de succes la public, de accesibilitate și adresabilitate.

Cu toate acestea, ideea prezenței interpretului contemporan în *Metaverse* este cu siguranță cea mai inovativă și provocatoare fațetă pe care acesta o poate prezenta societății și publicului pentru începutul secolului XXI.

CODA în loc de concluzii

În finalul tezei am prezentat ca exemplu de versatilitate a multiplelor fațete ale interpretului în societatea contemporană cazul excepțional al pianistului/ dirijorului/ pedagogului/ scriitorului/ managerului/ antreprenorului/ diplomatului/ inventatorului de instrument muzical, Daniel Barenboim. Redau în continuare câteva rânduri din cartea sa *O viață în slujba muzicii*, elocvente pentru atitudinea sa de o admirabilă luciditate: „Problemele existenței umane nu au fost rezolvate de progresul pe care îl vedem în tehnologie și în științe. Omul a trebuit întotdeauna să trăiască cu el însuși. A trebuit să își stabilească poziția în cadrul familiei și în cadrul societății (...) Despre asta este vorba în muzică și asta o face inalterabilă”¹⁴. „Epoca noastră este dominată mai mult de imagine decât de ideologie. Milan Kundera a remarcat asta în cartea sa *Nemurirea*, în care spune că diferențele ideologice dintre sistemele politice au devenit mai puțin importante decât imaginea liderilor lor- imagologia contra ideologiei! Prezentarea subiectului a devenit mai importantă decât subiectul în sine (...) însă „o civilizație constructivă și bogată spiritual este foarte conștientă de ceea ce a devenit tradiție, dar o adaptează la viitor, la căile noi.”¹⁵

Secolul XXI oferă ocazia reinventării fațetelor artistice și sociale ale unui interpret, iar cercetarea posibilităților care se întrevăd este utilă în acest demers. Interpreții pot fi cei mai eficienți ambasadori ai unei culturi, atâta vreme cât există un potențial dialog. În cazuri limită, după cum o demonstrează recentul conflict ruso-ucrainian sau încurajarea fenomenelor de distrugere și auto-distrugere deviate din „political correctness” a valorilor culturale europene, funcția interpretului e mai necesară ca oricând în regăsirea acestui dialog. Derapajele de tip *Cancel Culture* sau introducerea până la obsesie a reglementărilor „ political correctness ” ar

¹⁴ Daniel Barenboim, *O viață în slujba muzicii*, Editura Humanitas, București , 2015, p.69-70

¹⁵ Barenboim, p.236-237

trebui măcar marginalizate în primul caz sau limitate în cel de-al doilea. Nu putem prioritiza non-valoarea numai de dragul îmbrățișării pline de fraternitate a unor concepte care ne dau iluzia incluziunii.

Muzica lui Mozart, ca și simbolul personalității sale, ar putea reaminti trăirea autentică ce nu poate fi nici imitată, nici creată artificial, nici schimonosită. Interpretul contemporan poate folosi multiplele facilități pe care societatea le oferă, ce în anii vieții lui Mozart ar fi fost de domeniul fantasticului, pentru a continua să conecteze oamenii indiferent de pozițiile lor, pe o platformă a autenticității actului artistic și a integrării inteligente într-un mediu cultural calitativ.